

Nr 263.

Av herr **Olsson** i Hov, *angående vinnande av ett bättre ekonomiskt utbyte av de lokala ecklesiastika avlöningstillgångarna.*

I sitt den 28 februari 1923 avlämnade betänkande hava de s. k. ecklesiastika arrendesakkunniga anført bland annat följande beträffande de ecklesiastika boställena och deras ställning i det ecklesiastika avlöningssystemet:

De ecklesiastika boställena i vårt land hava dels anskaffats av socknemännen genom sammanskott eller inköp m. m., dels uppkommit genom gåvor eller testamenten av enskilda, dels ock anslagits av kronan. Enstaka boställen torde hava uppstått ur den forna hedniska tempelegendomen.

Ursprungligen har vart särskilt boställe varit oskiljaktigt förenat med den tjänst, till vilken bostället vid tillkomsten anvisats, eller eventuellt kunnat användas till annan präst i samma pastorat.

Genom *förordningen den 11 juli 1862* togs emellertid ett steg till förändring härutinnan. Samtidigt som genom sagda förordnings § 9 mom. 1 bekräftades, bl. a., att till avlönande av annan församlings präst icke finge användas inkomster, vilka tillkommo prästerskapet antingen till följd av bidrag av församlingen gemensamt eller ock från enskilda personer gjorda anslag och donationer, förordnades enligt mom. 2, att de inkomster, som grundade sig bl. a. på arrenden för de av kronan upplåtta stom-, annex- och mensalhemman och lägenheter, som icke vore bostadsboställen, fingo i närmare angiven ordning och i händelse av befogenhet från en till annan församling *överflyttas*. I överensstämmelse härmed har avkomsten av åtskilliga löningshemman blivit anvisad till löneförbättring åt annan präst än den, som ursprungligen åtnjutit densamma, men tillika anlätades en annan utväg att tillgodose det genom angivna författningsrum avsedda ändamålet. Man vidtog nämligen åtgärder för bildandet av en för hela prästerskapet *gemensam avlöningstillgång* genom fondering av vissa i nyssnämnda mom. 2 avsedda inkomster. Genom kungl. brev till kammarkollegiet och statskontoret den 14 februari 1868 angående uppbörd och förvaltning av medel, som under pågående löneroglering för prästerskapet i riket blivit eller bleve från vissa beställningar avskilda, stadgades, bland annat, att sådana medel skulle i närmare angiven ordning insändas till statskontoret, som på sätt lämpligen kunde ske borde göra dem räntebärande, och skulle de därstädes under benämning *prästerskapets lönerogleringsfond* särskilt bokföras och behandlas utan sammanblandning med statsmedel. Avkomsten av ett stort antal löningshemman har ingått till denna fond, ur vilken efter hand beviljats anslag såsom lönetillökning åt svagt avlönade präster eller eljest understöd eller anslag för olika kyrkliga ändamål.

En ytterligare, mera djupgående förändring i avseende å dispositionen av boställena har vidtagits genom de *författningar* rörande det territoriella prästerskapets avlöning, som utfärdades *den 9 december 1910*. Denna nya, för närva-

rande gällande lagstiftning är grundad på, bland andra, den grundsatsen, att de prästerliga tjänst innehavarna skola in natura åtnjuta fri bostad och, när tillgång därtill finnes, ved till husbehov, och att i övrigt lönerna utgå helt i penningar, vartill kommer ersättning för skjuts i tjänsteärenden. Prästerna skola sålunda ej vara hänvisade att söka utfå en del av sin lön ur boställets avkastning, utan de bestämda lönerna skola tillhandahållas tjänst innehavarna av pastoratsborna genom vederbörande kyrkoråd. Boställe, som är avsett till löntagares bostad, kallas *prästgård*; annat boställe kallas *löneboställe*. Under sistomfördälda benämning inbegripas sålunda icke blott de förutvarande löneingsboställena utan även de förra bostadsboställena, till de delar som återstå efter prästgårdsområdets avskiljande. Löneboställena skola alla utarrenderas. Enligt meddelade närmare bestämmelser få boställsarrendena användas av vederbörande pastorat som bidrag till prästerskapets avlönande eller skola ingå till den genom den nya lagstiftningen tillskapade nya gemensamma avlöningstillgången, *kyrkofonden*. I sådant hänseende är att märka, att enligt det nya avlöningssystemet avkomsten av ett större antal boställen än förut gjorts till gemensam avlöningstillgång. Till kyrkofonden — vilken i sig upptagit prästerskapets lönerogleringsfond och fått med betydligt vidgade skyldigheter övertaga denna fonds uppgift som avlöningsreserv — skola nämligen ingå arrendena icke blott av de boställen, vilkas avkomst dittills influtit till prästerskapets lönerogleringsfond, utan även av de boställen, vilkas avkomst varit av Konungen anvisad till löneförbättring för prästerlig tjänst innehavare i annat pastorat än det, inom vilket bostället är beläget. Även äro kyrkoråden skyldiga att till kyrkofonden redovisa arrenden, som av dem få användas till prästerskapets avlöning men ej äro för detta ändamål i stadgad ordning behövlige.

Genom den förändrade uppgift, prästerskapets boställen erhållit enligt det nya avlöningssystemet, har även deras *betydelse i ekonomiskt hänseende* blivit en helt annan än förr. Tidigare har prästen i sin egenskap av indelningshavare själv haft intresse av att boställena — med undantag av det jämförelsevis ringa antal, vars avkomst ingick till prästerskapets lönerogleringsfond — hålles uppe vid hög avkastningsförmåga. Sedan avkomsten av de numera s. k. löneboställena enligt de nya bestämmelserna icke uppbäres av prästen, har intresset av att dessa boställen lämna högsta avkastning övergått på andra händer.

För prästen såsom löntagare är det numera likgiltigt vad lönebostället ger; oberoende av boställets avkastning uppbär prästen sin bestämda lön på bestämd tid. Däremot har pastoratet och, där boställets avkomst skall ingå till kyrkofonden, denna fond intresse av boställsarrendets storlek. Sagda intresse förefinnes för pastoratet på den grund, att arrendet skall användas som bidrag till avlöning av pastoratets prästerskap. I lagen om reglering av prästerskapets avlöning är nämligen i 19 § stadgat, att till bestridande av de för kyrkoherde och komminister fastställda löner jämte ersättning och arvode åt s. k. ständig adjunkt skola, i den mån sådant erfordras, i nedan nämnd ordning användas 1) församlingsavgifter intill ett efter vissa grunder beräknat belopp (den s. k. första treöringen), 2) boställsarrenden med vissa undantag, som här äro utan betydelse, 3) lägenhetsavgälder, räntor å vissa fonderade prästlönedel m. m., 4) ett ur kyrkofonden utgående belopp, motsvarande det på visst närmare angivet sätt beräknade beloppet skogsförsäljningsmedel från vederbörande boställe samt 5) ytterligare erforderliga församlingsavgifter (den s. k. andra treöringen). Storleken av boställsarrendena kunna följaktligen komma att inverka på storleken av de församlingsavgifter, som skola utgå enligt vad under 5) nämnts. Men under vissa förutsättningar — vilka för övrigt synnerligen ofta inträffa — kan även kyrkofonden komma att jämte eller i stället för pastoratet vara intresserad av arrendets storlek. Detta av följande skäl. Arrenden samt lägenhetsavgifter och räntor m. m., som visst ej äro

behövliga för bestridande av prästerskapets avlöning, skola inlevereras till kyrkofonden. Kyrkofonden har skyldighet att till pastorat utgöra ersättning, därest utdebiteringen av församlingsavgifter skulle överstiga viss i lönereglerringslagen bestämd, relativt lågt satt gräns, nämligen ett belopp motsvarande sex öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av pastoratets hela inkomst-belopp. För kyrkofonden är det alltså av betydelse, att boställena giva i avkomst vad de förmå, ity att i motsatt fall kyrkofonden kan komma att antingen nödgas till pastoratet utbetala högre ersättning, än som i annat fall varit behöfligt, eller ock lida minskning i inkomst av överskottsmedel, som eljest skolat tillkomma fonden.

Såsom av det nu anförda framgår, var det en synnerligen genomgripande förändring, som genom införandet av 1910 års ecklesiastika lagstiftning ägde rum beträffande dispositionen av avkastningen från de ecklesiastika löneboställena. Nämda fråga hade, som bekant, varit föremål för behandling vid såväl 1908 som 1909 års riksdagar, men det var först år 1910, som frågan kunde föras i hamn.

I proposition nr 85 till 1910 års riksdag, som ligger till grund för den nuvarande lagstiftningen, har å sid. 32 o. f. redogjorts för prästlönereglerringskommitténs ställning till frågan om de kyrkliga avlöningstillgångarnas användande för gemensamma ändamål, och anföres härvid bland annat följande:

Tionde och avkastning av jordagods äro prästerskapets förnämsta inkomstkällor. Med hänsyn till arten av dessa inkomstkällor har det, särskilt i äldre tider, icke kunnat undvikas, att inkomsterna blivit större i församlingar belägna i en fruktbar slättbygd än i en mager skogstrakt oaktat de förra församlingarna i vidd, mången gång i folkmängd och oftast i besvärlighet, åtminstone såvitt endast naturliga förhållanden avses, varit de senare underlägsna.

Då emellertid enligt 1862 års förordning tionde och andra avgifter skola bibehållas inom varje församling såsom avlöningsmedel för församlingens eget prästerskap, måste, såsom kommittén framhöll, utjämnningen av olikheterna i prästerskapets löner bliva väsentligen begränsad. De gemensamma lönetillgångarna inskränka sig nämligen till inkomster, som grundade sig på statsanslag i penningar, kronotionde och hemmansräntor eller på arrenden för de av kronan upplättna stom-, annex- och mensalhemman och lägenheter, som icke vore bostadsboställen. Förmedelst dessa lönetillgångar ävensom andra, vilka sedermera tillkommit, nämligen skogsmedlen, har väl, såsom kommittén påpekade, det svagast avlönade prästerskapets ekonomiska ställning blivit upphjälpt, ehuru mycket ännu återstår att därutinnan uträtta.

Att avgifter, som av ett pastorat utgöras till dess prästerskap, skulle användas till avlöning för prästerskapet inom ett annat pastorat, ansåg kommittén ej kunna ifrågasättas, då ju en dylik anordning skulle alltför skarpt bryta med de förhållanden i avseende å prästerskapets avlöning, som historiskt utvecklat sig från tiden närmast efter kristendomens införande i landet, samt dessutom innebära en obillighet och en orättvisa mot de församlingar, på vilkas bekostnad andra församlingars prästerskap skulle gynnas.

Icke heller ville kommittén tillråda, att prästerskapet skulle göras till tjänstemän, som avlönas av staten, om ock en eller annan fördel vunnes därigenom.

Om således å ena sidan skall uppehållas den gamla kyrkliga grundsatsen, att varje församling bör — när icke obilliga anspråk därigenom ställas på densamma — avlöna sitt prästerskap, samt å andra sidan avhjälpas det nu rå-

dande missförhållandet med otillräcklig avlöning för ett flertal präster och med ojämn avlöning för prästerskapet i dess helhet, bör det efter kommitténs mening så ordnas, att kyrkan till sitt förfogande erhåller medel, som möjliggöra reglering efter rationella grunder av prästerskapets löner. Kommittén påvisade, att dylika medel också erbjuda sig i tiondeersättning, som, enligt vad i det föregående blivit utvecklat, skulle av statsverket utgöras.

Å sid. 76 o. f. i samma proposition nr 85 anförde vidare föredragande departementschefen beträffande i nyssberörda 19 § av lagen om reglering av prästerskapets avlöning omförmälda avlöningstillgångarna bland annat följande:

Församlingarnas rätt att förfoga över de prästerliga avlöningstillgångarna är i 19 § i viss mån begränsad med hänsyn till den rätt, kyrkan i dess helhet har till samma tillgångar. De i paragrafen omförmälda boställen, donationer, fonder, skogsförsäljningsmedel m. m. äro anslagna till ett visst kyrkligt ändamål, prästerskapets avlöning. Men detta ändamål uppbäres icke blott av ett lokalt utan i väsentlig mån även av ett allmänt kyrkligt intresse; och detta vare sig egendomen anskaffats av menighet eller donerats av enskild eller ock upplåtits av kronan. Endast donation, gjord i syfte att bereda innehavare av viss prästerlig tjänst särskild förmån utöver lönen, intager härutinnan en särställning. Äro tillgångarna ej rikligare, än att de måste för lönernas gäldande till fullo tagas i anspråk, ligger det i både församlingarnas och kyrkans intresse, att pastoratet begagnar dem till avlöning av sitt prästerskap. Uppstår därmed i något pastorat överskott å de årligen inflytande avlöningsmedlen, sedan vad därav för året erfordras till gäldande av de för prästerskapet därstädes fastställda löner tagits i anspråk — vilket med tillämpning av det nu uppgjorda förslaget, såvitt tillgängliga handlingar utvisa, skulle inträffa *allenast i 23 pastorat för ett sammanlagt belopp av 29,181 kronor* — synes kyrkan, såvida fråga ej är om tillgångar, som donerats för viss prästerlig tjänst såsom ett plus utöver lönen, med skäl kunna fordra, att dylikt överskott ställes till hennes förfogande för tillgodoseende av för hela kyrkan samfällida avlöningsbehov. Att pastoratet skulle äga att för annat ändamål, t. ex. byggande av kyrka, anläggande av begravningsplats eller dylikt, använda överskottet, lärers få anses uteslutet, då medlen icke äro anslagna till annat ändamål än att bereda prästerskapet avlöning. Sedan det lokala behovet härutinnan är fyllt, torde av upplåtelsens hela karaktär följa, att överskottet får användas till fyllande av enahanda, för kyrkan i dess helhet framträdande behov. Medlen komma därigenom indirekt även den lokala församlingen tillgodo. I avseende härå erinrade föredragande departementschefen därom, att, enligt förslaget till lag om kyrkofond, av nämnda fond, där såväl dessa överskottsmedel som övriga för kyrkan gemensamma avlöningstillgångar uppsamlas, skola utgöras — utom ersättning för församlingsavgifter enligt stadgandet i 21 § av lagen om reglering av prästerskapets avlöning — jämväl adjunktsarvoden, ersättning till adjunker för resa till tjänstgöringsort, prostarvoden, emeritilöner m. m.

Om alltså pastoratet måste anses endast äga att »i den mån det till lönernas gäldande erfordras» använda de prästerliga avlöningstillgångarna, så uppstår i allt fall den frågan — när dylika avlöningstillgångar i tillräcklig eller mer än tillräcklig mängd finnas — huruvida pastoratet må kunna helt och hållet befrias från avgifter till prästerskapet, som då skulle avlönas allenast medelst boställsavgästning, räntor å fonder och dylikt eller huruvida icke ändock i sådant fall en viss bidragsplikt bör åligga pastoratet. Frågan berördes vid 1909 års riksdag så tillvida, att en reservant inom särskilda utskottet föreslog, bland

annat, att en allmän och för hela riket lika kyrkoskatt skulle upptagas för bestridande av prästerskapets avlöning. Att emellertid föreskriva upptagandet av en dylik skatt, oberoende av behovet inom de särskilda pastoraten syntes departementschefen näppeligen låta sig göra.

Däremot har i förevarande 19 § 1 mom. föreslagits ett stadgande, att till lönerns bestridande skola i första rummet användas församlingsavgifter inom en viss lågt satt gräns (högst 3 öre per fyrk). Detta stadgande syftar åt en utjämning av skattebördan de olika pastoraten emellan, ett ändamål, som ju även riksdagen för sin del betecknat såsom önskvärt. Först sedan församlingsavgifter inom denna gräns uttagits, skulle övriga tillgångar få anlitas för gäldande av återstående lönebelopp. Någon gång bliva därvid lönerna till fullo betäckta, redan innan nämnda gräns uppnåtts, varefter givetvis någon ytterligare utdebitering inom sagda gräns icke må förekomma. I fyra av ovannämnda 23 pastorat, vilka beräknats lämna överskott av avlöningsmedel, beror uppkomsten av överskottet helt och hållet därpå, att behovet av avlöningsmedel blivit fyllt, innan nämnda gräns för utdebiteringen uppnåtts. Men i regeln kräves, såvitt av nu tillgängligt statistiskt material kan bedömas, för lönerns gäldande icke blott nu omförmälda bidrag av församlingsavgifter utan jämväl användande av såväl befintliga avlöningstillgångar som därutöver ytterligare tillskott av församlingsavgifter. Det föreslagna stadgandet i 1 mom. har i sistnämnda fall icke någon betydelse i praktiskt-ekonomiskt hänseende, men i de fall, då stadgandet nu eller framdeles kommer till tillämpning, medför det i fråga om utjämningen och fördelningen de särskilda pastoraten emellan av bidragsplikten till prästerskapet, större rättvisa och likformighet än som eljest skulle kunna åstadkommas. Man kan möjligen ställa sig tveksam, huruvida ändock en dylik börda bör åläggas pastoratet, då redan därförutom tillräckliga avlöningstillgångar finnas. Vore det så, att dessa tillgångar anskaffats i syfte att *lindra eller alldeles avlyfta församlingens skattebörd*a, såsom om församlingen för att för framtiden slippa skatt en gång för alla anslagit medel till en lönefond av den storlek, att avkastningen därav till fullo betäckte lönen, då vore utan tvivel en sådan tvekan befogad. Men så har säkerligen icke i något enda fall tillgått. Medlen äro, vare sig de anskaffats av församlingen eller donerats av enskilda eller upplåtits av kronan, avsedda till *prästerskapets arlöning*. Trots befintligheten av dessa tillgångar har församlingen i alla tider haft förpliktelse att utgöra tionde och övriga församlingsbidrag, och om boställets avkastning ökats eller nya ägor tillagts, har förmånen därav närmast kommit prästen tillgodo men icke församlingen till lindring i dess skattebörd. Då nu tionden och övriga hittills i varje territoriell församling utgående skattebidrag skola avlyftas och ersättas bland annat med församlingsavgifter utgående på enahanda sätt som kommunalutskylder, skulle näppeligen kunna sägas, att full rättvisa skipades, om till följd av en förändring, som åsyftar allenast beskattningens omläggning och skattebördans jämnare fördelning, vissa församlingar skulle komma att alldeles befrias från skatteskyldigheter.

Vad bostälernas skogsavkastning angår gälla för närvarande helt andra bestämmelser än för boställsavkastningen i övrigt. Ursprungligen ägde ecklesiastik boställshavare endast ett till husbehov använda skogen å sitt boställe. Någon gång hade dock, då å boställe förefanns anseelig skog, förekommit kolning till avsalu. Rätten till skogen blev under 1800-talet i och med skogens växande värde så småningom utsträckt, i det att vederbörande myndigheter ej sällan medgåvo ecklesiastik boställshavare en vidsträcktare rätt till skogsavkastningen. Genom kungl. förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket den 26 juni 1866 blev omförmälda rätt, med rikets

ständer gillande, legaliserad. Berörda förordning efterträdades av förordningen den 26 januari 1894.

I stället för nämnda förordnings tämligen invecklade och stundom till ett visst godtycke ledande bestämmelser föreslås nu i särskilt upprättade »Grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar», att all skogs- och hagmark å samtliga åt prästerskapet i de territoriella församlingarna anslagna löneboställena skall ställas under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning utan avseende å om bostället är anskaffat av menighet eller donerat av enskild eller upplåtits av kronan. Skogen skall i första rummet användas till boställets husbehov. Därutöver må från boställets skog erhållas dels av vederbörande tjänst innehavare ved till husbehov på sätt i 11 § 8 mom. i prästlöneregleringslagen sägs, dels ock, i ordningen därefter, virke, av pastoratet till uppförande och underhåll av laga hus och hägnader å prästgård samt, om tillgång jämväl därtill finnes, av församling till kyrkobyggnad. Vad av boställets skogsavkastning icke erfordras för nu angivna behov skall försäljas. Sedan de medel, som influtit vid försäljningen, guldits kostnaden för densamma, skall återstoden, där ej donationsbestämmelser lägga hinder i vägen, ingå till kyrkofonden, varifrån, på sätt i förevarande 19 § 4 mom. stadgas, de till lönernas gäldande, i den ordning samma paragraf angiver, erforderliga skogs-försäljningsmedel årligen skulle utgå med högst det av Kungl. Maj:t beträffande varje boställes skog fastställda belopp, som för viss tidsperiod beräknats motsvara skogens behållna årliga avkastning. Samtliga kostnader för skogens skötsel och vård skulle, på sätt jämväl förut framlagda förslag innehåller, gäldas ur kyrkofonden. Förslaget om skogsförsäljningsmedlens utbetalning i enlighet med en sålunda av Kungl. Maj:t fastställd uppskattning av skogens behållna årliga avkastning betingas därav, att de medel, som inflyta för försåld skog, fördela sig ytterst ojämnt på olika år. Jämväl särskilda utskottet vid 1909 års riksdag ansåg en uppskattning nödvändig i ändamål att bidragen av skogsmedel skulle kunna utgå i form av bestämda årliga anslag från kyrkofonden. Den tidsperiod, uppskattningen skulle avse, synes i regeln böra bliva den, för vilken hushållningsplan blivit fastställd.

De sakkunniga, vilka undertecknat en till grund för propositionen liggande promemoria, hava vid förevarande punkt 4 framhållit angelägenheten av att den i samma punkt omförmälda beräkning av boställsskogarnas behållna årliga avkastning skedde med tillbörlig noggrannhet samt med tagen hänsyn till ett rationellt och uthålligt skogsbruk, ävensom att vederbörande pastorat i varje särskilt fall måtte sättas i tillfälle att göra sina påminnelser vid uppskattning, innan beloppet av den beräknade årsavkastningen fastställdes.

All skogsavkastning skulle sålunda komma församlingarna till godo i den mån det erfordras till lönernas gäldande; möjligen uppkommande överskott skulle tillfalla kyrkofonden. Härmed skulle vinnas den avsevärda fördel, att skogsavkastningen komme att disponeras lika för alla boställen av vad natur de än mån de vara, efter samma grunder, som uppställts för användningen av arrendemedel från jordbruksboställena och övriga prästerliga avlöningstillgångar.

Enligt vad verkställda uträkningar giva vid handen, torde i det närmaste hela den behållna avkastningen av boställsskogarna komma att, jämlikt 19 § 4 mom., från kyrkofonden utbetalas till församlingarna. Det belopp, dessa skulle bekomma, belöper sig nämligen, så vitt nu kan bedömas, till 604,313 kronor. Då hela den behållna summan av skogsförsäljningsmedel för närvarande kan skattas till omkring 628,000 kronor, återstår sålunda såsom behållen inkomst för kyrkofonden endast ett jämförelsevis obetydligt belopp. Dock torde denna inkomst framdeles komma att ökas, därest, såsom väl kan antagas, dessa skogar, sedan de kommit under fullt planmässig skötsel av skogsstaten, kunna

avvinnas en högre avkastning än nu är möjligt. Kostnaden för denna skötsel, vilken beräknats till 222,500 kronor kan synas hög, men därvid är att märka, att denna kostnad utgår icke allenast för det jämförelsevis mindre antal boställsskogar (omkr. 700), som lämna virkesöverskott till försäljning, utan tillika för hela den mängd av boställsskogar (1,800), som lämna avkastning endast till husbehov. Detta husbehovsvirke är dock av synnerligen stort värde. Kunde detsamma uppskattas i penningar och den sålunda funna summan tillades den summa, 850,540 kronor, vartill skogsförsäljningsmedlen utan avdrag av kostnader för närvarande kunna beräknas uppgå, skulle helt visst befinnas, att oförmålda kostnader ej äro oskäliga, utan att sannolikt en förvaltning genom enskild försorg skulle komma att ställa sig fullt lika dyrbar.

I propositionen var vidare intagen en finansplan, till vilken jag här tillåter mig att hänvisa. Vid en jämförelse med exempelvis det sammandrag av kyrkofondens räkenskaper för budgetåret 1925—1926, som återfinnes i det å statskontorets fondbyrå upprättade utdrag ur de under statskontorets förvaltning stående fonders och diverse medels räkenskaper, framgår, att finansplanens beräkningar på åtskilliga ställen visat sig icke hålla streck. I stor utsträckning förklaras visserligen detta förhållande av de omvälvningar, som under tiden efter 1910 ägt rum å det ekonomiska området. Men man kan dock icke bortse från att verkningarna av 1910 års ecklesiastika lagstiftning för de lokala församlingarna blivit helt andra än vad någon ens kunde ana vid lagarnas antagande. Jag har nyss erinrat om de ringa belopp, som, enligt vad dåvarande departementschefen anförde, skulle tagas från de lokala församlingarna och läggas till kyrkofonden. Några siffror, som visa huru det i verkligheten ställt sig, kunna här anföras.

Från pastoraten inlevererade överskott å prästerliga avlöningsmedel beräknades i finansplanen till endast 29,181 kronor men hava under budgetåret 1925—1926 utgjort 330,398 kronor 7 öre eller mer än elva gånger mera än vad som beräknades. Den direkt till kyrkofonden ingående boställsavgiften beräknades i finansplanen till 150,555 kronor men uppgick under nämnda budgetår till 201,564 kronor. Bruttoinkomsten av skogsförsäljningsmedel slutligen uppgick enligt finansplanen till 850,540 kronor men i verkligheten under sistförflutna budgetår till 4,580,445 kronor, alltså mera än det femdubbla. Under samma tid ökades kyrkofondens tillgångar från 38,522,829 kronor 69 öre vid budgetårets början till 40,786,627 kronor 75 öre vid dess slut eller med 2,263,758 kronor 6 öre. I den nyssnämnda finansplanen hade överskottet i kyrkofonden beräknats till 16,870 kronor eller blott en bråkdel av detta belopp.

Men ej blott i ekonomiskt hänseende hava de beräkningar och förhoppningar, som knötos vid 1910 års ecklesiastika lagstiftning, blivit förverkligade. Det visade sig snart, att det nya systemet för förvaltningen av de ecklesiastika boställena fungerade synnerligen tungt och ej heller gav en avkastning, som motsvarade de värden, varom det här är fråga. Spörsmålet härom har upprepade gånger varit föremål för statsmakternas omprövning; jag vill i detta sammanhang endast erinra om den ecklesiastika lagstiftningen vid 1925 års riksdag, som avsåg att råda bot för de svåraste bristerna i det nu rådande systemet.

Därefter hava riksdagens år 1926 församlade revisorer i sin till 1927 års riksdag avgivna berättelse under § 71 upptagit frågan om förvaltningen av de ecklesiastika lönebeställena.

Då revisorerens utredning ju i annat sammanhang kommer att bliva föremål för prövning av 1927 års riksdag, anhåller jag här endast att få hänvisa till densamma. Dock torde några av de utav revisorerne gjorda uttalandena vara av den vikt, att de även här böra återgivas.

Sålunda framhålla till en början revisorerne, att, om än genom den år 1910 beslutade nya prästlönelagstiftningen vunnits en utjämning av prästerskapets löner och menigheternas skattskyldighet, torde å andra sidan vara tämligen allmänt erkänt att de tillskapade nya normerna för värden av ecklesiastika boställen icke motsvarat förväntningarna. Medan tidigare vederbörande präst i sin egenskap av indelningshavare hade intresse av att lönebeställena lämnade nöjaktig avkastning, förefunnnes icke numera i samma grad ett liknande intresse företrätt; avkomsten av bostället tillfölle i första hand församlingen för prästlönernas gäldande, men i den mån denna avkomst jämte de efter viss grund utdebiterade församlingsavgifterna m. m. ej försloge, täcktes återstoden av kyrkofonden. Även själva förvaltningen av lönebeställena måste sägas vara mindre tillfredsställande ordnad. Sammanfattningsvis hava revisorerne slutligen framhållit vikten av snara åtgärders vidtagande för att de missförhållanden, som för närvarande vidlåda förvaltningen av de ecklesiastika boställena, må kunna undanröjas. Av vikt syntes sålunda vara, att en vidgad möjlighet kunde beredas till upplåtande av ecklesiastisk jord för egna hem och andra självständiga jordbruk. Likaledes torde böra övervägas, huruvida icke det i skilda avseenden föråldrade tjänstbarhetssystemet kunde ytterligare anpassas efter nutida förhållanden. Överhuvud borde den revision av de nuvarande tunga och opraktiska samt till ekonomisk misskötsel ledande förvaltningsbestämmelserna, som sedan länge varit förberedd, på allt sätt påskyndas.

Till sist betonades, att revisorerne icke förbisett den särställning ifrågavarande boställen intoge såsom en viktig ecklesiastisk avlöningstillgång. Revisorerne förutsatte, att de kyrkliga intressen, boställena i denna sin egenskap avsåge att tillgodose, vid en kommande revision av hithörande bestämmelser ägnades tillbörligt beaktande.

Revisorerne hava i sina nu återgivna uttalanden närmast uppehållit sig vid de ecklesiastika boställenas jordbruksjord. Även mot skötseln av de ecklesiastiska skogarna hava anmärkningar riktats, och man torde med fog kunna ifrågasätta, huruvida skötseln av nämnda skogar bland annat efter principen uthålligt skogsbruk med de på många ställen befintliga skogskapitalen i utväxt, gammal skog, är för församlingarna ekonomiskt fördelaktig.

Av vad nu anförts synes framgå, *dels* att de vid 1910 års riksdag genomförda förändringarna kommit att verka på ett sätt, som vid deras tillkomst ej var avsett och ej ens anat, *dels ock* att det nya systemet visat sig ur åtskilliga synpunkter synnerligen ofördelaktigt, sålunda både för de lokala församlingarna, för den kyrkliga jorden såsom sådan och för kyrkan i dess helhet.

De lokala församlingar, som haft egna avlöningstillgångar, hava fått bidra till de gemensamma utgifterna på ett understundom synnerligen kännbart sätt.

Detta har särskilt visat sig i de fall, då de enligt 19 § 4:o prästlöneregle-

ringslagen fastställda skogsavkastningsbeloppen av en eller annan anledning blivit allt för lågt beräknade, så att utdebiteringen måst göras icke obetydligt högre än vad rätteligen skulle varit fallet.

I detta hänseende torde följande typiska fall bland de många få anföras.

I Forssa pastorat i ärkestiftet, vars skogsavkastning vid regleringens ikraftträdande den 1 maj 1918 fastställdes till 2,615 kronor, fastställdes den därefter den 7 februari 1924 för tiden 1 maj 1922—30 april 1929 till 14,465 kronor. Då det sistnämnda beloppet utgör i det närmaste en sexdubbling av det förstnämnda kan ej konjunkturförändringen ensam vara skuld härtill. Kontrasten mellan de olika uppskattningsbeloppen belysa också beräkningarnas tillförlitlighet. Utfallet av skogsförsäljningarna under en följd av år har dock visat att den sistnämnda siffran var riktigast. Församlingen har på grund av detta system måst under åren 1918—1922 utdebitera den sista treöringen och därigenom under samma år tillskyndats en förlust av 18,270 kronor.

För Ovanåkers pastorat i samma stift, vars boställskogar åren 1915—1923 lämnade en nettobehållning av 100,379 kronor, är årliga skogsavkastningsbeloppet fastställt till 3,000 kronor. Då pastoratet de flesta åren under denna nioårsperiod måst utdebitera den sista treöringen, har denna alltför låga beräkning under denna tid åstadkommit en onödig debitering av 46,460 kronor, vilket är så mycket mer betungande som församlingen har att dragas med en till 10 kronor på bevillningskrona uppgående kommunalskatt.

De ecklesiastika boställena såsom sådana hava under de nu senast tilländalupna åren lidit mycket av det nya systemet. I statsrevisorernas berättelse hava givits åtskilliga talande exempel på, huru förut utmärkta boställen råkat i uppenbar vanhävd på den grund, att inga personliga intressen funnits för att motverka detta, och dessa exempel skulle kunna mångfaldigas från alla delar av vårt land, såväl beträffande jordbruks- som skogsboställen.

I detta hänseende torde förtjäna att anföras några upplysningar, som lämnades av biskopen i Lunds stift E. M. Rodhe under 1926 års kyrkomöte (Kyrkomötets protokoll 8:53):

Om jag tager ett exempel från min hemstad, Lund, hör till domprostbefattningen där som avlöningstillgång ganska avsevärda jordegendomar, och staden Lund har endast att inleverera avkomsten av dessa till kyrkofonden. Det är klart, att under sådana förhållanden en församlings ställning till sin kyrkliga egendom blir litet besynnerlig, och vi ha haft ett ganska märkligt exempel på dessa förhållanden. Det är två församlingar, som strida om några hemman. Den ena församlingen har ett så stort antal bevillningskronor, att hela treöringen icke är uttaxerad. I den andra församlingen, en landsförsamling, är däremot icke så fallet. Nu skulle man i landsförsamlingen ha mycket stor nytta av att få dessa hemman, medan stadsförsamlingen, som för närvarande har dem, däremot icke har någon nytta av dem. Landsförsamlingen har presterat en i högsta grad ingående utredning beträffande den bättre rätten till dessa hemman, under det att stadsförsamlingen icke har presterat någon utredning alls utan blott helt lamt förklarat, att man bestrider landsförsamlingens anspråk. Man har med andra ord intet intresse av att upprätthålla anspråken på eller, om jag får uttrycka mig så, äganderätten till dessa hemman. 1910 års lagstiftning har, sådan den blivit tillämpad, genom sina bestämmelser fak-

tiskt undergrävt församlingarnas känsla av äganderätt till sin ecklesiastika jord.

Slutligen har den svenska kyrkan såsom helhet givetvis måst lida icke obetydlig skada därigenom att den ecklesiastika jorden, på vilken dess ekonomiska grund till icke ringa del vilar, på nu antytt sätt varit utsatt för vanvård och värdeminskning.

Då det nu av alla tecken att döma icke kan dröja länge, innan de många, invecklade frågorna om den ecklesiastika jordens och skogens förvaltning och disposition i ett sammanhang kommer att upptagas till allsidig prövning i samband med det snart förestående arbetet för åstadkommande av nya grunder för en reglering av prästerskapets avlöning, torde det icke vara ur vägen, att redan nu några synpunkter i frågan angivas.

Den största svagheten i 1910 års ecklesiastika lagstiftning har — härom torde nog alla vara ense — varit det förhållandet, att det personliga intresset av att de ecklesiastika boställena med tillhörande skogar hållas uppe vid högsta möjliga avkastningsförmåga, helt och hållet eller åtminstone i det närmaste saknats. Allt synes mig därför tala för, att sådana intressen ånyo frambringas, och detta torde — därest man icke, vilket väl icke torde vara möjligt, vill återgå till det gamla systemet med vederbörande tjänstinnehavare såsom berättigad till boställets avkastning — endast varit möjligt därigenom att vederbörande församling i högre grad än vad nu är fallet får inflytande på förvaltningen och blir berättigad till avkastningen. Härför talar också det förhållandet, att de ecklesiastika boställena, såsom tidigare framhållits, i ytterst talrika fall leda sitt ursprung just från ett sammanskott av vederbörande församling.

Därest en församling bleve berättigad att för avlöning av sitt prästerskap i första hand använda sig av avkastningen från sina ecklesiastika boställen, skulle givetvis intresset för deras avkastning bliva ett helt annat än nu, då endast i jämförelsevis fåtaliga fall utdebiteringen inom församlingen påverkas av arrende- eller skogsavkastningsbelopp o. s. v.

Å andra sidan får man givetvis icke förbise, att härigenom de församlingar, som sakna dylika avlöningstillgångar, skulle komma i ett synnerligen svårt läge, därest icke vissa motåtgärder vidtoges. Till en början torde då böra framhållas, att kyrkofonden numera har betydligt större möjligheter än 1910 att träda hjälpande och utjämnande emellan. Dess behållning är, såsom tidigare nämnts, för närvarande något över 40,000,000 kronor, varå en ränteavkastning på bortåt 2,000,000 kronor torde kunna beräknas. Härtill komma så de båda anslagen till ersättning för prästerskapets tionde och till ersättning för vissa prästerskapet tilldelade statsanslag, vilka i förslaget till riksstat för budgetåret 1927—1928 upptagits med respektive 4,520,500 kronor och 304,752 kronor eller tillsammans 4,825,252 kronor. Kyrkofondens så att säga ordinarie inkomster skulle sålunda, givetvis synnerligen approximativt, kunna uppskattas till 6,800,000 kronor. Men även denna i och för sig synnerligen beaktansvärda summa är givetvis icke tillräcklig för att utdebiteringarna, i synnerhet i små församlingar, skulle kunna hållas inom måttliga gränser.

Men då framställer sig givetvis frågan, om icke den, som tidigare omförmälts, förut väckta tanken på en för hela landet gemensam kyrkoskatt (utjämnings-skatt) änyo skulle kunna upptagas till prövning. Med hänsyn tagen till de stora belopp, som skulle bilda kyrkofondens »ordinarie» inkomster, skulle en sådan tydligen icke behöva bliva på något sätt betungande, det torde i själva verket endast bliva ett ytterst ringa antal stora stadsförsamlingar, som härigenom skulle få sin utdebitering till prästerliga avlöningsmedel något höjd.

I enlighet med vad jag tidigare anfört synes det endast vara riktigt och rimligt, att de församlingar, där avkomsten av de lokala avlöningstillgångarna icke åtgår för gäldandet av prästerskapets avlöning, få använda den överskjutande avkomsten till gäldande av den sålunda föreslagna kyrkoskatten. Härigenom skulle man ju i allt fall icke komma att bryta mot den av föredragande departementschefen år 1910 framhållna synpunkten, att den ecklesiastika jorden i allmänhet avsetts skola användas till prästerskapets avlöning och icke till andra kyrkliga ändamål.

Avkastning av lokala ecklesiastika avlöningstillgångar, som återstår, sedan såväl samtliga prästerliga avlöningsbelopp inom pastoratet som en eventuell kyrkoskatt blivit gäldade, torde kunna disponeras för kyrkofondens räkning, utan att härigenom några större olägenheter vare sig för församlingen eller det allmänna böra uppstå. Något dylikt torde emellertid komma att inträffa endast i synnerligen sällsynta fall.

Då det ecklesiastika jordproblemet och därmed sammanhängande frågor äro av både invecklad och svårlöst beskaffenhet, är en utredning av desamma erforderlig, innan riksdagen kan binda sig vid en bestämd lösning av desamma. Jag har här endast velat framhålla de oegentligheter, som enligt min mening förefinnas, och antyda vissa vägar till rättelse härutinnan. Jag har ansett mig så mycket hellre böra göra detta nu, som, enligt vad av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anförts under punkt 260 av 1927 års åttonde huvudtitel, de vidlyftiga utredningsarbeten, som hava sammanhang med frågan om en förestående omreglering av det prästerliga avlöningssystemet, under den närmaste tiden måste igångsättas.

I anslutning till vad sålunda anförts får jag hemställa,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning om och på vad sätt ett bättre ekonomiskt utbyte av de lokala ecklesiastika avlöningstillgångarna må kunna utvinnas, varvid särskilt torde böra tagas under omprövning betydelsen av att församlingarna tillerkännas större medinflytande i förvaltningen av och dispositionen för avsett ändamål över avkastningen från nämnda avlöningstillgångar, ävensom att Kungl. Maj:t därefter måtte för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 26 januari 1927.

Lars Olsson.